

Abstract

Václav
Fryš

**VZPOMÍNKY
PODBRDSKÉHO
RODÁKA**

Kniha vyšla s laskavým přispěním městyse Komárov.

VZPOMÍNKY PODBRDSKÉHO RODÁKA

Václav
Fryš

1

ÚVOD

Ve zdraví jsem se dožil solidního věku. Sedím u okna, kde kdy-
si sedával můj děda, kterého jsem si jako děčko nejvíce vážil
a byl ochoten mu svěřit i svoje dětské tajnosti. Na jeho rod-
nou vesnici Chaloupky už nevidím. Výhled mi zakrývají mohutné
větve vzrostlých stromů.

Sedím a vzpomínám na svoje krásné dětství, které jsem prožil
v chudé a pracovitě, šťastné a spokojené rodině. Vzpomínám na své-
ho kamaráda Pepču, který byl skutečným kamarádem s velkým „K“,
na své spolužáky, učitele, a hlavně na naše dvě oblíbené profesorky.

Po maturitě nás potkalo totální nasazení v Norimberku.

Bylo to v době války, v cizím prostředí, ale i tady jsem měl do určité
míry štěstí. Na lágru nás byla víc než stovka Čechů pohromadě a nikdy
bych byl neodešel do podnájmu, jako mnozí jiní. Můj mistr v dílně byl
sice nacist a příslušník SA, ale
především byl člověk. Takových
nebylo tehdy zrovna mnoho.

Vzpomínám na francouz-
ské zajatce, se kterými jsem si
dobře rozuměl, i když jsme ka-
ždý mluvili jinou řečí, na zajaté
ruské důstojníky, kterým jsme
pomohli k útěku, na německého
dědu, který pracoval na vedlej-
ším stroji. Seznamoval mě se
zdejšími poměry a prostředím

Můj děda Josef Huml

Sestra ve věku 5 let, mně jsou 2 roky

a varoval před každým nebezpečím. Na kněze, který mě v době náletu zval do jejich krytu. Když jsem mu odpověděl, že nemůžu, protože jsem cizinec, odpověděl: „Před Bohem jsme všichni lidé.“

Vzpomínám si na obyvatele Domažlic a okolních vesnic, kteří nám pomáhali při přechodu státních hranic, na kamaráda Tonda a dalších asi čtyřicet kluků, s kterými jsme na náš státní svátek 28. října z Německa uprchli. Pracoval jsem pak v Komárovských železárnách a dočkal se osvobození.

Po ročním zaměstnání v Praze jsem nastoupil vojenskou základní službu a prožil sedm krásných měsíců v aspirantské škole v Klatovech. V banderovské akci jsem se ploužil půl roku po slovenských lesích a horách od Sniny až k Žilině.

Úspěšně jsem složil důstojnické zkoušky, byl jsem jmenován podporučíkem základní služby a druhý rok vojny strávil většinou v Sokolově, kde jsem také poznal svou pozdější manželku.

Jsem přesvědčen, že poučivé události částečně způsobily smrt našeho otce a měly nepříznivý vliv na život celé naší rodiny.

Za zvláštní kapitolu v mém životě je nutno uvést dlouhodobé (téměř tříleté) vojenské cvičení v době tzv. čepečkyády.

Po jeho ukončení, našem přestěhování do Komárova a zaměstnání v železárnách jsme prožívali spokojený rodinný život. Vzhledem k tomu, že jsem se nikdy nestal členem tehdy všemocné strany, pokoušeli se někteří kariéristé a prospěcháři získat body na můj účet. Možná, že jim to částečně pomohlo, ale já to přežil.

Rozhodl jsem se některé své zážitky, pocity a názory hodit na papír, poněvadž je to i charakteristika doby, kterou jsem prožíval. Nevím, jestli to někdo někdy bude číst, ale není to samoučelné. Jistě si najdu chvíli, otevřu tuto knížku, přečtu si nějakou kapitolu a zavzpomínám.

2

DĚTSTVÍ

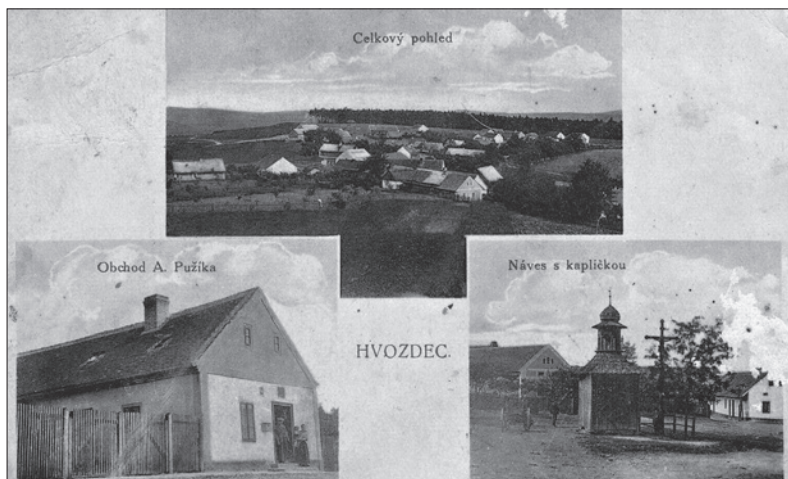

Narodil jsem se v malé vesničce, která měla asi šedesát domků, v chaloupce u lesa jako druhé dítě. Ve dvou místnostech nás žilo šest, později i sedm.

Kromě rodičů a dvou dětí tam byli ještě děda a teta. Otec pracoval v železárnách v Hořovicích jako slévač, matka chodila vypořádávat do zemědělství k jednomu ze zdejších sedláků. Veškeré práce v zemědělství měla, jak se říká, v malíčku. Vykonávala je odborně a do určité míry i s láskou, poněvadž dřív pracovala patnáct let jako služka. Sedlák ji uznával nejen jako odborníka a poradce, ale do určité míry i jako matku, protože v době, kdy u nich sloužila, byl ještě děčko.

Matka s otcem měli mnohaletou známost. Za Rakousko-Uherska se směl muž oženit až po vykonání vojenské služby. Těšili se, že nebude odveden a oni se brzo vezmou. To nevyšlo, a tak svatbu odložili až po vojně. Mezitím však vypukla první světová válka a matka tedy musela počkat, až se otec vrátí, jestli se vůbec vrátí. Otec se dostal víceméně dobrovolně do zajetí, a pak vstoupil do legií. Tím se jeho pobyt v armádě prodloužil ještě o další roky.

Velice jsem se o tuhle dobu zajímal a při každé příležitosti se ho vyptával, ale nikdy jsem se od něho nic nedozvěděl. Na moje otázky mi vždycky odpovídal: „Válka je nesmyslné zlo, při kterém se lidé hromadně vraždí a vůbec nevědí proč. Nepřeju si, aby ses toho také někdy dožil.“ Víím tedy jenom to, co jsem se kdy dočetl (a ještě mi v tom bylo do určité míry bráněno), nebo to, co jsem tajně vypoaslechnul z jeho vyprávění. Kousek od nás bydlel jeden, řekl bych

Hvozdec, vesnice, v níž jsem se narodil

soused, který byl také ruským legionářem. Sloužil jako četař, a navíc u prvního pluku, a já, jako děčko, jsem se na něj díval s až posvátnou úctou. Otec byl totiž jen desátník u druhého pluku, ale měl zase tu přednost, že byl u Zborova. Když k nám někdy soused zašel nebo se jenom zastavil, vždycky jsem se snažil vyposlechnout, co si povídají. Byly to obyčejně jen běžné věci nebo si přišel něco vypůjčit, ale někdy si také zavzpomínali. A tak jsem se dozvěděl, kde a kdy se který z nich dostal do zajetí, kde byli v zajateckých táborech a jaké to tam bylo, kdy a jak se přihlásili do legie atd. Všech těchto údajů jsem si velmi cenil.

Jako děčko jsem prý byl velmi hodný. Celá naše rodina (všech jejich šest členů) žila velmi skromným kolektivním životem. Měli jsme i společné peníze. Drobné byly v takové kasičce, na papírové jsme měli po prababičce kvočnu. Byla to miska, do které se vkládaly bankovky, a byla přikryta víkem, na němž byla namalována kvočna s kuřaty. Kvočna s kuřaty byla vždy na Podbrdsku symbol šetrnosti a hospodárnosti a podle pověsti to byla i část pokladu tajně zakopaného ve Chlumu. Ta byla ovšem ze zlata, zatímco ta naše ze sádry. Z těchto peněz si každý bral, kdy a kolik potřeboval, ale vždycky to předem ohlásil. Co nespotřeboval, zase tam vrátil. Tohle pravidlo

se ovšem netýkalo matky a jejích běžných nákupů zajišťujících chod domácnosti. V případě nákupů jiných se ho ale také držela a vše hlásila.

Moje sestra mě měla velmi ráda a opatrovala mě, až mi to bylo někdy nepříjemné. Vždycky když jsme se o něco dělili, nechávala mi ten větší nebo lepší díl. Snažil jsem se jí to oplácet, a tak ten, kdo přišel první, si vždycky vybral ten menší kousek.

Už v předškolním věku uměla číst a psát, a když měla příležitost, tak si už četla. Samozřejmě pohádky. Když začala chodit do školy, musela být vždy a ve všem první. Byla mi dávana za příklad, ale na to jsem měl vždycky výmluvu: „Když chce být učitelkou, tak to musí umět. Já to nepotřebuju, já budu hajným.“

Les jsem měl rád snad od narození. Když jsem nebyl doma, všichni věděli, že mě mohou najít v lese. Nebylo to přece daleko. Když zafoukal vítr, tak nám šišky padaly až na dvorek. Měl jsem rád nejen stromy, ale i všechny lesní živočichy, z nichž většinu jsem znal i jménem a podle chování. Věděl jsem například, že šoupálek leze po stromech nahoru, brhlík zase opačně dolů.

Na zahradě jsme měli dvě ptačí budky. Jedna, ta velká, byla na staré hrušni a byla domovem rodiny špačků. Druhá, menší, byla zavěšena na švestce a sídlily v ní modřínky nebo koňadry.

Ve zvláštní oblibě jsem měl čmeláky. Na zahrádce jsme měli kopeček hledíků. Celé hodiny jsem vydržel pozorovat, jak přiletěl čmelák, nadzvedl horní část květu a vlezl dovnitř. Květ se za ním zavřel a nebyl vůbec vidět. Uvnitř si spokojeně pobrukoval. Po chvílce se květ otevřel, čmelák z něho vycouval a odletěl. V lese bylo několik hnízd čmeláků. Věděl jsem o nich, vedl si je v evidenci a bylo mi moc líto, když jsem jedno z nich našel rozhrabané od slepic. Aby se to neopakovalo, zabezpečil jsem ostatní tím, že jsem je přikryl roštím. Čmelákům to nevadilo a slepice k němu nemohly. Stala se však další katastrofa. Při velké bouřce bylo jedno z hnízd, které bylo v příkopu, úplně vyplaveno. Přemýšlel jsem, jak čmelákům pomoci. V krabici od bot jsem vyřízнул otvor, který se dal odklopit a sloužil jako česno u včelího úlu. Do krabice jsem dal trochu sena a víko zabezpečil gumou. Přesvědčil jsem otce a večer jsme si hnízdo v krabici přinesli domů. Snad se mi o nich v noci i zdálo. Ráno jsem vstal a hned jsem byl u nich. Odklopil jsem otvor a pozoroval, co se bude dít. První

čmelák vylezl otvorem ven a rozhlížel se, kde to vlastně je. Vylezl na krabici, obešel víko dokola, zase se vrátil na česno a zalezl dovnitř. Věděl jsem, že mám vyhráno. Vzpomínám si, že jsem ten den zapomněl snídat a děda mi musel přinést snídani ke dřevníku. Čmelákům se v novém domově líbilo, vylézali a odlétali za potravou a zase se

	ČESKOSLOVENSKÁ OBEC LEGIONÁRSKÁ Členská LEGITIMACE Číslo 8338 / 149. Jméno <i>Antonín</i> Příjmení <i>Fryš desátník</i>
<i>M. J. M.</i> předseda <i>J. M.</i> jednatel Razítko <i>Československá legie v Hořovicích</i> <i>Jednota v Hořovicích</i>	Jmenovaný je oprávněn nositi následující vyznamenání: <i>Medaile Titěstov</i> dekret č. .... <i>Medaile Revoluční</i> dekret č. .... dekret č. .... dekret č. .... dekret č. .... dekret č. .... dekret č. .... dekret č. ....
Data narození <i>3. března 1891.</i> Místo narození <i>Podluhy okr. Hořovice</i> Bydliště <i>Hořovice č. 49.</i> <i>pošta Komárovy</i> Povolání <i>mištr, slevačský</i> Je členem od <i>5. dubna 1921.</i> V jednotě <i>8. Hořovicích</i> Podle „Potvrzení MNO—KLEG“ čís. <i>práhanu: 61080</i> je: <i>Ruského legionáře</i> Sloužil u: <i>2. stíel pluku 6. rota</i> <i>desátník</i>	

Legionářská legitimace mého otce Antonína Fryše

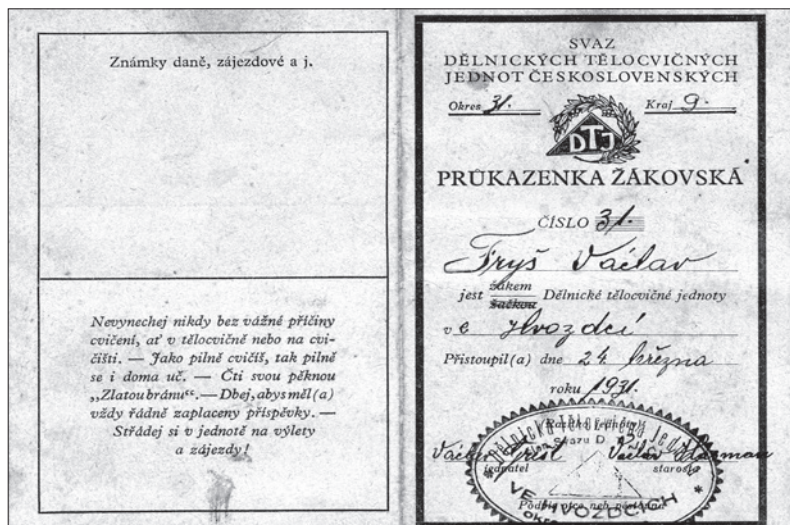

vraceli. Postupně jsem pak jejich chov rozšířil. Pamatuju si, že jsem měl pod okapem dřevníku čtyři takové úly. Nevím, jestli jsem o více rojích tehdy nevěděl, nebo jestli se mi nepodařilo sehnat víc krabic.

Jako dítě jsem měl dva veliké kamarády. Jedním z nich byl můj děda. Pocházel z uhlířské rodiny a jako malý strávil mnoho dnů i nocí mezi uhlíři. Tohle řemeslo měl vykonávat i v době dospělosti, ale vzhledem ke změně technologie výroby železa pracoval pak celý život v železárnách jako cidič odlitků. Znal podrobně brdské lesy, nebo spíše jejich část od Neřežína k Obecnici, a uměl o nich hezky vyprávět. Povídal mi různé pověsti, báje nebo příběhy ze svého života a ve mně měl vždycky pozorného posluchače.

Druhým kamarádem byl sousedovic Pepča. Neměl od jednoho roku maminku a jeho otec se později odstěhoval k jiné ženě. Se svou sestrou zůstali u dědečka a babičky v našem sousedství. Aby mohli vychovávat vnoučata, umožnila dědečkovi obec po několik let si přivydělávat při důchodu tím, že zastával funkci hajného v obecním lese.

Pepča byl kamarád stoprocentní. Měli jsme vždy společné zájmy a společné záliby a velmi dobře jsme si rozuměli. V lese jsme měli svoje skrýše, měli jsme každý svůj balvan, na kterém jsme za

Žákovská průkazka dělnické tělovýchovné jednoty

slunných dnů lehávali a povídali si. Někdy jsme házeli kameny na dálku nebo na cíl. Při špatném počasí jsme v dřevníku hráli karty nebo dámu. Nikdy jsme se spolu neprali ani nehádali. Často jsme však spolu zápasili v řecko-římském zápase, a to podle vlastních pravidel. Byli jsme přibližně stejně silní. Pepča vždycky tvrdil, že jsme jako soupeři rovnocenní. Mně se zdálo, že on vyhrává častěji. Měl na to plné právo. Byl přesně o rok starší než já. Z toho důvodu šel také o rok dřív do školy a to dopoledne, než se z ní vrátil, bylo pro mě vždycky nekonečně dlouhé.

V této době k nám pravidelně jednou týdně přicházel jeden žebřák. Byl to hodně starý pán, měl šedivé vlasy i vousy, nevím však už, který den v týdnu to bylo. Vždy se posadil na kraji lesa a čekal, až na kostele začnou zvonit (tehdy se poledne ještě zvonilo). Pak se zvedl a šel k nám. Nikdy nešel dovnitř, ani když jsme ho pozvali. Zůstal vždy na zápraží. Naši s ním počítali. Maminka mu přinesla ven židli, na ni položila papírový ubrousek, na to talíř polévky a veliký krajíc chleba. Posadil se na takovou lavičku, najedl se, poděkoval a odešel. Když jsme mu nabídli oběd, odmítl ho se slovy: „Já vás nebudu vyjídat. Mně stačí, když mám něco teplého v žaludku. Vždyť ta polévka byla tak dobrá a sytá.“ Vůbec jsme se nedozvěděli, kdo je a odkud je. Na naše dotazy vždycky odpovídal vyhýbavě. Přesvědčili jsme dědu, aby ho vyzpovídal, ale ani on z něho nic nevytěžal.

Zajímavou postavou naší vesnice byl tzv. Čejklík. Bydlel v obecním domku. Ráno vždycky odcházel z vesnice, večer se vracel a hodně vrávorál. Někdy ani nedošel domů a zůstal ležet před vesnicí v příkopu. Koho při svém návratu potkal, tomu nadával a vyhrožoval mu. Vesničtí výrostci na něho pokřikovali: „Rusko prdlo! Rusko prdlo!“ Neznal jsem význam ani smysl těch slov, ale věděl jsem, že ho to přivádí téměř k šílenství. My s Pepčou jsme se mu vždy vyhnuli nebo jsme se schovali.

Jednou jsem byl na Čihadle (to byl obecní kamenolom asi dvě stě metrů od naší chalupy). Odtud jsem pozoroval, že pan Mach klečí na zahradě u hradby a něco tam dělá. Zvědavost mě vedla dolů a pomalu jsem se přiloudal až k jeho plotu. Měl tam několik malých stromků, které se snažil naroubovat (dnes by se řeklo ovocnou školku). Navázal se mnou rozhovor, a když viděl můj zájem, vysvětlil mi, co to je, proč to je a ukázal, jak se to dělá. Předvedl mi tři druhy roubování. On

je nazýval „stejně na stejné“, „plátování“ a „za kůru“. Měl jsem nos přimáčklý mezi plaňkami, aby mi nic neuteklo. Věděl jsem, že v lese v trní roste planá hrušeň, a byl jsem rozhodnut, že ji naroubuji. Neměl jsem však lýko ani vosk a věděl jsem, že můj nůž, takzvaná rybička, také asi nebude vhodný. Svěřil jsem se tetě se svým plánem. Nejdřív mě přemlouvala, abych počkal, až přijde táta z práce, ale když viděla, že jsem rozhodnut to zkusit sám a ještě tajně, našla mi bavlnku. Tu jsem měl použít na ovázání. Pak mi nabrousila kuchyňský nůž o hrnec a ještě poradila, abych místo vosku použil hlínu. Prý se to tak dřív dělalo. Ještě mě napomenula, abych se nezranil. Uříznul jsem dva proutky z naší hrušky, které jsme říkali piksla, a mohl jsem vyrazit.

Moje proutky byly mnohem slabší než ta hruštička v trní, a tak jsem se rozhodl, že použiju způsob „za kůru“. Zařízl jsem stromek asi ve výši svých očí, naříznul jsem kůru a snažil se ji odloupnout. Nůž mi však sjel a kůra praskla. Bylo mi do breku. Pak jsem si uvědomil, že se vlastně nic nestalo. Zaříznul jsem stromek o kousek níž, naříznul kůru a pomalu ji trochu uvolnil. Udělal jsem plochý zářez na proutku, zaříznul ho na tři očka a opatrně zasunul pod kůru. Zdařilo se. Pak jsem to ovázal bavlnkou, raději několikrát, a omazal jilem.

Každý den jsem se tam chodil dívat, ale stále se nic nedělo. Zašel jsem se podívat k panu Machovi, ale tam bylo také všechno beze změny. Teprve za dva týdny jsem zjistil, že u pupenů je nepatrný světlejší proužek, který se každý den zvětšoval a dostával zelenou barvu. Když se objevily náznaky prvních lístků, svěřil jsem se se svým tajemstvím dědovi, který se pak každý den se mnou musel chodit dívat, jestli to přirostlo.

3

ŠKOLA

Tak přešlo jaro a léto a blížil se nástup do školy. Na to jsem nebyl vůbec připraven. Neuměl jsem abecedu, psát ani malovat, a k tomu jsem byl ještě levák. Být levákem bylo tehdy ve škole považováno za trestuhodný zlozvyk a každý musel všechno provádět výhradně pravou rukou. Trvalo mi asi měsíc, než jsem se trochu přizpůsobil. Nesledoval jsem ani, co pan řídící povídá. Moje myšlenky byly všude jinde, jenom ne ve škole.

Ve třídě byly tři řady po pěti lavicích pro dva žáky, tj. třicet žáků. Z naší vesnice bylo devět kluků a tři děvčata. Seděl jsem v řadě u okna ve čtvrté lavici. V první lavici seděly dvě hezké maličké dívky, jedna z nich nosila ve vlasech velkou bílou mašli. Při vyučování se stále hlásily a všechno věděly. I o přestávce seděly bez pohnutí s rukama za zády tak, jak bylo nařízeno. Za nimi seděl Vilík, který byl z celé třídy nejtevernější. S konví běhal pro vodu do sklepa a mazal tabuli, a když upadlo panu řídícímu pero, tak vyskočil a podal mu ho na stolek. Děvčata sedící před ním to opravdu neměla lehké. Stále je poštuchoval a škádlil. Jednou si přinesl do školy stéblo trávy a Mařenku stále lechtal na krku, a to jak při vyučování, tak o přestávce. V tu chvíli Mařenka vyskočila, otočila se a Vilík dostal takovou facku, až se celá třída zatřásla. Pak si zase sedla a dala ruce za záda. Dodnes jsem nepochopil, kde se v tak drobné dívence vzalo tolik energie.

Když přišel pan řídící do třídy a viděl, jak Vilík leží obličejem na lavici a drží si rukama tvář, vzal ho za ruku a vedl do svého bytu. Po vyučování jsme se ho ptali, co s ním dělali. Říkal, že mu paní řídící mazala zuby francovkou.

Jednou se šířil po třídě veliký zápach. Pan řídící se prošel uličkou a náhle povídá Lojzíkovi: „Stoupni si!“ pak se obrátil na Vilíka: „Podívej se!“ Vilík hned vyskočil, jednou rukou odhrnul gumu u tepláků a druhou strčil dovnitř. Jak ta ruka vypadala, když ji vytáhnul, to si každý dovede představit. Pan řídící poslal Lojzíka domů mamince, Vilíka vzal za rameno a vedl ho do sklepa. Paní řídící měla zase práci.

Začal jsem psát o škole a hnedle bych zapomněl na hrušku. Na roubu narostly dva výhonky dlouhé asi dvacet centimetrů. Po posvěcení jsme šli s otcem pro ni. Otec si myslel, že je to jen nějaký maličký stromeček, a tak si vzal jenom motyku. Byl překvapen, že se jedná o docela slušný stromek. Když začal kopat, zjistil, že nemá vůbec žádné kořeny, pouze jeden, který směřuje kolmo do země jako kůl. Dobývání nám dalo hodně práce a nakonec jsem svojí neopatrností ještě roub ulomil. Nic jsem si z toho ale nedělal. Pro mne bylo nejdůležitější, že se mi to povedlo a že to prostě umím.

Tehdy jsme dostávali vysvědčení za každé čtvrtletí. To první bylo celkem dobré. Měli jsme jen jednu známku a dostal jsem dvojku. Horší to bylo ve druhém čtvrtletí, kdy se už známkovaly všechny předměty. Jednou mě pan řídící vyvolal na stupínek. Měl jsem se uklonit a zazpívat nějakou písničku. Uklonil jsem se, ale když jsem viděl, jak na mě všichni čumí, tak jsem ze sebe nevydal ani hlásku. Nešlo to. Pan řídící to nemohl pochopit, považoval to za určitý druh zarputilosti. Vyhrožoval mi, že mne nechá propadnout. Tak jsem měl hned v prvním pololetí první třídy trojku ze zpěvu a z ostatních předmětů dvojky. V dalším čtvrtletí zjistil, že jsem jeden z nejlepších v počtech, a tak jsem se trochu polepšil.

V této době jsem téměř pravidelně po škole chodíval Na draha. Byl to veliký prostor za vesnicí, kde bylo fotbalové hřiště, rybníček, bývalé pastviny, lom na stavební písek a v sousedství začínal obecní les. Byli zde dospělí, mnoho dětí a stovky husí. Abych měl důvod tam jít, vždycky jsem říkal, že půjdu vykoupat husy. V naší vesnici byl fotbalový klub, který se probojoval do I. A. třídy. My děti jsme hrávali fotbal na plácku nazvaném U verpánčí. Vůbec jsem neuměl kličkovat, a tak jsem začínal v brance, později jsem hrával na beku. Proti míči mi to trochu šlo. Pepča byl nejméně o třídu lepší.

V této době nás bylo v rodině už sedm. Nejmladší bratr otce se vrátil po vojenské službě. Neměl rodiče a před vojnou byl u své sestry.

Po vojně neměl zaměstnání a strýc si na něho stěžoval. Otec se rozhodl, že si ho vezme k nám. Znamenal pro naši rodinu velké oživení. Byl velmi kamarádský, uměl krásně zpívat nejen písně, ale i různé kuplety, což bylo tehdy v módě. Hrál ochotnické divadlo, uměl hrát na housle a na citeru. Vzpomínám si, jak se jednou Na drahách vsadil o metr piv, že přejde po rukou fotbalové hřiště od branky k brance. Sázku vyhrál a hned to šli vypít.

Otec nakoupil nějaký materiál, ze kterého si bratr Karel postavil na dvoře prkenný dřevník a zřídil si v něm truhlářskou dílničku. Moc toho v ní nevyrobil, poněvadž práce byl nedostatek, moc také nevydělal, peníze lidé neměli, ale chodilo sem za ním hodně kamarádů, kteří se také vrátili domů z vojny a práci neměli. Sborově se zde zpívalo a hodně se vyprávělo. O čem? No přece o vojně. Při tom si vzpomínám na jednu příhodu, kterou vyprávěli.

Jejich mladší kamarád z naší vesnice František chodil do dvouleté obchodní školy do Berouna. Po jejím absolvování nenašel místo. Ve svých osmnácti letech se přihlásil dobrovolně na vojnu. Sloužil v Pardubicích u letectva. Byl to hezký mladý hoch, letecká uniforma mu slušela a dosáhl hodnosti desátníka. Uměl dobře tancovat a bavil se s děvčaty a s jednou navázal známost. Neřekl jí však svoje pravé jméno. Představil se jí jako Oldřich Krásný. Po kratší známosti dívka poznala, že nastala změna v její životosprávě a po oznámení této situace svému nápadníkovi známost skončila a on se více neobjevil.

Tato dívka byla z dobře situované rodiny a její otec se osobně znal s velitelem útvaru. Při vzájemném setkání ho o situaci své dcery informoval, ale ten řekl, že u leteckého útvaru žádný voják s tímto jménem neexistuje. Navrhl mu, že nechá nastoupit celý útvar k přehlídce, při níž za přehlízejícím půjde otec se svoji dcerou, která určitého vojáka odhalí. Při přehlídce v její druhé polovině dívka náhle odbočila vlevo, ukázala prstem na jednoho z vojáků a vykřikla:

„To je on!“

Velitel si ho pak nechal předvolat do své kanceláře, důrazně mu vytknul, že svým chováním dělá ostudu nejen sobě a svému útvaru, ale i celé naší armádě. Oni později uzavřeli manželství, které prý bylo šťastné. Poněvadž ani potom nenašel zaměstnání, které vlastně ani žádné neměl, zůstal na vojně jako jako délesloužící.

Další podrobnosti přesně neznám, a proto je nemohu popisovat. Vím pouze, že na počátku tohoto tisíciletí se do naší vesnice vrátil jako dědek a vdovec. Poněvadž tehdy se už jen s obtížemi mohl postarat sám o sebe, dlouho zde nezůstal a přešel do domova důchodců.

Když jsem chodil do druhé třídy, pořádala nějaká organizace u nás dětský den. Byly to různé hry a soutěže, kolektivní i individuální. Jednu tu soutěž jsem vyhrál a jako první cenu jsem dostal knihu. Byla to vlastně jen brožura s názvem Kurýr generála Bužonného. Měl jsem z toho velikou radost a byl jsem strašně hrdý, poněvadž to bylo pro mne první životní vítězství. Rodiče se na to dívali dost divně, ale teta řekla mému otci: „Buďte rád, že aspoň něco čte. Už chodí do druhé třídy a místo čtení jenom koktá.“ Byla to tehdy moje první knížka, kterou jsem v životě přečetl, a to nejméně třikrát.

Blížily se vánoce a rodiče se mě ptali, co bych si přál od Ježíška. Bez rozmyšlení jsem odpověděl: „Mapu Afriky a Asie.“ Velmi je to překvapilo, ale uvedené mapy jsem dostal. Kromě toho ještě nějaké prádlo a pěknou koženou mičudu.

Po vánocích se nás pan učitel ptal, jestli jsme četli nějakou knihu. Vzal to podle lavic. První dívenka řekla: „Babičku“. Pak postupně několik dětí opakovalo, že četly Babičku. Ve druhé řadě jedna dívka řekla, že četla Broučky. Pak všichni střídavě opakovali Babičku nebo Broučky. Když došla řada na mne, tak jsem vyskočil a hlasitě odpověděl: „Kurýr generála Bužonného“. Pana učitele to úplně vyvedlo z míry a ostatních žáků se už neptal.

O prázdninách jsme s Pepčou pozorovali, že se Franta a Vašek na něčem domlouvají. Rozhodli jsme se, že je budeme špehovat. Cestou se k nám přidal ještě můj bratranec, a tak jsme byli tři. Skrytě jsme se dostali až do míst, kde se cesta z Hvozdců do Podluh křížuje v ostrém úhlu s cestou Neřežín – Hořovice. Při levé straně téhle křižovatky stával staletý dub a na něm byla asi ve výši tří metrů zavěšena kaplička, ve které byla Panna Marie s Ježíškem. Poněvadž Franta a Vašek byli známí vesničtí uličníci, domnívali jsme se, že chtějí kapličku poškodit. V tom jsme jim však krivdili. Po krátké poradě přinesli z lesa dva placaté kameny, položili je k dubu a pak vyhlíželi směrem k Hořovicím.

Nebyli jsme dost opatrní a za chvíli zjistili naši přítomnost. Byli o dva roky starší než my, a tak jsme museli vylézt. Nejdřív nám vy-

hubovali, a pak jsme museli slíbit, že až nám dají znamení, musíme se schovat hodně daleko, aby nás nebylo vidět. Trvalo ještě velmi dlouho, než Franta zakřičel: „Už jdou!“ Rychle jsme se ukryli v lese, ale jenom tak, abychom mohli pozorovat, co se bude dít.

Kluci ihned vyndali z kapes svíčky, postavili je na připravené kameny a zapálili. Pak vedle nich položili čepice, klekli si ke stromu, sepnuli ruce a zbožně se dívali vzhůru ke kapliče. Za chvíli přicházelo od Hořovic procesí. (Bylo to procesí, které přicházelo vždy prvního srpna z Rožmitálu do Hořovic a druhého srpna se pak zase přes lesy vracelo.) Když došli k dubu, opřeli korouhve o strom, v půlkruhu zaklekli a počali se modlit. Po ukončení modlitby vstali, přikročili blíž ke stromu a házeli našim „andálkům“ do čepic různé mince. Pak vzali korouhve, seřadili se a za zpěvu písně Tisíckrát pozdravujeme Tebe pokračovali v cestě na Neřežín.

Teprve když zašli, kluci vyskočili, zhasli svíčky, vysypali peníze na hromádku a poctivě se rozdělili. Mezitím jsme i my vylezli z úkrytu a společně jsme se loudali k vesnici.

Na návsi Franta zabočil k trafice a prohlásil: „Pane Křivánek, tatínek mě posílá, abych mu přines zóry.“

Pan Křivánek zrudnul, vystrčil hlavu z okénka a začal křičet na celou návěs: „Já vám dám kouřit, vy lumpové! Potřebovali byste narezat páskem! Tvůj táta si tu byl pro ně před chvílí sám!“

Bylo nám hanba, že nás pan Křivánek tak podezřívá, proto jsme se s Pepčou od skupiny oddělili a zamířili k domovu.

Postupem doby jsem se ve škole dostával stále více mezi žáky na předních místech. Když jsem chodil do páté třídy, tak mi rodiče slíbili, že když budu mít samé jedničky, koupí mi kolo. Do měšťanky se jezdilo (chodilo) do Hořovic, tj. čtyři kilometry, a tak by se mi kolo hodilo. Věděl jsem, že je to úkol pro mě nesplnitelný. Tehdy byl u nás ve škole takový zvyk, že samé jedničky měl pouze jeden, ten nejlepší žák, výjimečně to mohl být jeden hoch a jedno děvče. Proti tomu průměrně čtyři až pět žáků ročně propadalo. Usmloval jsem to tedy s rodiči na jednu dvojku. V té době jsem se přinutil brát školu vážně, podmínku jsem sice nesplnil (měl jsem dvě dvojky), ale kolo jsem dostal.

Když jsem začal chodit do měšťanky, chodila už moje sestra do Juku (jednoroční učební kurz – nebo lidově čtvrtá měšťanka – devátý ročník). Byl tehdy dobrovolný a pokračovala v něm asi jedna třetina žáků, kteří chtěli nastoupit na atraktivnější učební obory nebo podat žádost ke studiu na střední odbornou školu. Stále se pohybovala v čele své třídy. Kromě předepsané výuky chodila ještě na nepovinné předměty – na němčinu a francouzštinu a do hudební školy. Šla vytrvale za svým cílem – stát se učitelkou. Poněvadž rodiče ostatních děvčat, hlavně těch místních, chodili do školy a navazovali kontakty s učiteli, naléhala doma na rodiče, aby se také na ni šli zeptat. Za tím účelem tam jednou zašel otec. Učitelé a učitelky ji hodnotili jako nejlepší žákyni. Jeden pan učitel přijal otce velmi přátelsky a v podstatě mu řekl: „Vaši dceru považuji za nejlepší žákyni ve třídě. Víím, že chce být učitelkou, a má pro to všechny předpoklady. Považuji za svoji povinnost vás upozornit na to, že o tom, kdo bude přijat do ústavu, nerozhodují schopnosti, ale jedna paní, a ta se jmenuje protekce.“

Pro povolání učitelky byla před několika lety v Hořovicích zřízena odborná střední škola – Učitelský ústav.

Naši tomu nevěřili, ale sestra měla přece jen strach. Slyšela různé zprávy ve škole a od svých starších kamarádek.

Jednou se v jejich třídě stala zajímavá událost. Jedna ne sice nejlepší, ale celkem dobrá žákyně byla vyvolána a dostala čtyřku. O přestávce vzala katalog, známku vymazala a napsala si tam jedničku. Učitelka na podvod přišla a byla z toho velká aféra. Dostala dvojku z chování a třídní důtku. Učitelka jí to vytýkala a říkala, že měla možnost si známku opravit, a ne podvádět. Anička stála na stupínku se skloněnou hlavou. Když jí řekla, že chce být učitelkou, ale s dvojkou z chování ji do Ústavu určitě nevezmou, tak se napřímila, pohodila hlavou a řekla učitelce přímo do očí: „Já se tam stejně dostanu! Náš táta říká panu P. bratře.“ Bylo to jako blesk z čistého nebe.

Když přišel den zkoušek, bylo v Ústavu na chodbách i na schodech plno čekajících. V osm hodin přišel do budovy pan P., vzal Aničku za ruku, řekl jí: „tak pojď“ a vedl ji do místnosti před zkušební komisí.

Po obdržení výsledku přijímacího řízení byla u nás celorodinná katastrofa. Sestřina celoživotní snaha byla rázem obrácena vníveč. Několik dní a nocí probřečela. I ve škole ji učitelé těšili a doporučo-

vali, aby se přihlásila na obchodní akademii, tam že jsou fér. Otec sebral všechna vysvědčení a jel do Berouna. Přijal ho ředitel, a když mu položil na stůl všechna vysvědčení, řekl: „Nedovedu pochopit, jaké žáky tam přijímali.“ Pak mu řekl, aby si k nim podala žádost. Samozřejmě je, že musí složit zkoušky, ale pro takovou žákyni to jistě nebude problém.

Když pak rodiče doma probírali jména těch žáků, kteří byli na Učitelství přijati, zjistili, že se jedná výhradně o děti, jejichž rodiče jsou aktivními členy určitých politických stran. (Přijímání bylo prováděno podle členství jejich rodičů v politických stranách a k výsledkům přijímacích zkoušek se vůbec nepřihlíželo.) Hoši a dívky, jejichž rodiče nebyli aktivními členy uvedených stran a případně děti nestraníků, neměli na přijetí vůbec šanci, a to bez ohledu na vědomosti.

V tu chvíli jsem si uvědomil, že politika je svinstvo. Tento svůj názor jsem nikdy nezměnil.

Ve druhém ročníku měšťanské školy přinesl jeden kluk v aktovce dva páry boxerských rukavic. Obcházel silnější kluky, aby si to s ním rozdali. Když mi před ostatními řekl, že jsem posera a že se ho bojím, bylo rozhodnuto. O velké přestávce kluci sundali stůl ze stupínku a navlékli mi rukavice. Jakmile dal rozhodčí povel, Jarda udělal veliký předklon a začal šermovat rukama proti mně. Udělal jsem útok dozadu a levou rukou jsem ho udeřil do tváře, jako když házím kámen. Jarda padnul na zem a pak se tam chvíli hrabal. Byl zřejmě trochu otřesen. Pak se posadil na stupínek a začal říkat, že to byl nepovolený úder. Kluci se mu smáli, sundali mi rukavice a stůl dali na své místo. Bylo po zápase. Rozhodčí mu říkal, že útočil pod pás, a mně řekl, že jsem měl použít levý hák. Asi o tom věděl víc než my. Pak jsme jen čekali, až zazvoní.

Kromě fotbalu jsme u nás také hráli volejbal. Nejdříve jsme si jen natáhli provázek mezi stromy, ale později jsme si zhotovili síť a Na drahách zřídili vlastní hřiště. Ve třetím ročníku si učitelé vzpomněli, že se bude hrát mezitřídní turnaj ve volejbalu. Za tím účelem pověřil náš třídní učitel jednoho žáka, aby pro uvedený turnaj sestavil družstvo. Karel sestavil družstvo ze svých kamarádů – Hořováků. Při hodině tělocviku nastoupilo tohle družstvo na hřiště. Učitel nás vyzýval, kdo to umí, aby nastoupil na druhou stranu, aby se sehráli.

Nikdo se nehrnul. Při opětovných výzvách jsem se obrátil na kluky z naší vesnice:

„Kluci, rozdáme si to s nima!“

Výsledek byl překvapivý. První set jsme vyhráli 15:6, druhý 15:4. Nebylo to tím, že bychom byli tak dobří, ale spíš proto, že oni to ve skutečnosti vůbec neuměli. Učitel mě pak vyzval, abych sestavil nové družstvo. Vybral jsem osm žáků. Tři z naší vesnice, tři z Otmič, jednoho z Tlustice a jednoho z Felbabky. Nevím už, jestli to tak skutečně bylo, ale z Hořovic tam myslím nebyl nikdo.

Vzhledem k tehdejšímu ohrožení státu byl však kromě jiných i náš třídní 20. května 1938 povolán na vojnu a turnaj se nehrál.

Po absolvování měšťanky se nás necelá polovina přihlásila do Juku, ostatní nastupovali na učební obory. Z devíti kluků z naší vesnice to bylo 5:4, ale tři se rozhodli, že půjdou do Komárova. Bylo to mnohem blíž a školné se muselo platit všude. Já a můj bratranec jsme zůstali v Hořovicích a ještě jsme se domluvili, že si sedneme spolu. Po sloučení obou tříd A i B, příchodu žáků z Újezda a Kařeza a ještě sedmi žáků, kteří se nedostali do učitelského ústavu a opakovali JUK za účelem zopakování svého pokusu, nás bylo ve třídě čtyřicet pět. Byl jsem rozhodnut, že se pak přihlásím do lesnické školy v Písku.

4

OKUPACE

Bylo to však v letech 1938 – 39, tj. v letech, kdy byly obsazeny Sudety a později i zbytek území a byl vytvořen tzv. Protektorát. 15. března začala německá vojska obsazovat naše území. Po krásných slunečných dnech nastala náhlá změna počasí. Vzpomínám si, jak ten den hustě sněžilo a foukal ostrý studený vítr. Vojáci na nákladních vozech a motorkách s postranními vozíky byli úplně promrzlí, kolony byly zastaveny až metrovémi závějemi, četná auta a motorky sjely do příkopů, nebo se v nich i převrátily.

Pak zrušili vysoké školy a bylo rozhodnuto, že celá řada odborných škol nebude přijímat žáky do prvních ročníků. Mezi nimi i učitelský ústav (těch sedm žáků tedy opakovalo JUK zbytečně) a také lesnická škola, což znamenalo i čáru přes můj celoživotní plán. Tím můj zájem o školu a učení značně poklesl. Odrazilo se to i na vysvědčení. Matka měla obavy, ale otec ji utěšoval: „Mám už vyjednáno, že se půjde učit mechanikem. To mu nebude na škodu. Pak může jít na průmyslovku.“

To věděla i sestra, která mi tajně říkala: „Nechod' tam, dej si přihlášku do Berouna. Tam je to fajn.“ Jí se tam opravdu líbilo. Měla stále vyznamenání. Věděl jsem však, že s ní se nemohu srovnávat.

Jednou večer, když byla celá naše rodina pohromadě, uznal otec za vhodné navázat rozhovor o mém budoucím zaměstnání: „Víš, že je nejvyšší čas se rozhodnout o tvém budoucím povolání. Záleží jen na tobě, co si vybereš, ale kdybys byl četníkem nebo vojákem, to bych byl nerad.“ Na to jsem mu klidně odpověděl: „Já půjdu do

akády.“ Tím bylo rozhodnuto. Věděl jsem, že je to jen nouzové řešení, když do lesnické školy to nešlo.

Podal jsem si přihlášku a byl pozván k přijímacím zkouškám. Bylo nás tam moc, ale ze strany školy to bylo dobře organizováno a korektně řízeno. Dostali jsme každý číslo a pod ním byla hodnocena práce bez ohledu na jméno. Zkoušky dopadly špatně, ale zas ne tak špatně, abych nebyl přijat. Odpoledne jsme už byli informováni, kdo může jít domů a kdo tam ještě musí zůstat na ústní zkoušku. Písemné zkoušky byly bodovány a byli jsme rozděleni do tří skupin. První skupina byli ti, kteří měli pro přijetí dost bodů. Třetí skupina byli ti, kteří měli bodů málo a přijetí nepřipadalo v úvahu. Pak byli ti, kteří měli stejně bodů a ústní zkouškou muselo být rozhodnuto, kteří budou přijati na doplnění do plánovaného počtu a kteří odpadnou. V téhle skupině jsem se ocitl i já. Ústní zkouška mi připadala lehká a všechno jsem znal. Bylo pro mne asi jednodušší mluvit, než to napsat. Do týdne mi přišlo oznámení, že jsem byl přijat, a složenka na zaplacení školného.

Při nástupu jsem se přihlásil kromě němčiny a angličtiny také na ruštinu. To jsem přehnal. Měl jsem pak čtyřikrát v týdnu odpolední vyučování. Jako třídního profesora jsme měli mimořádně schopného mladého inženýra, který nás měl na všech šest odborných předmětů. Byl velký pedant. Při jeho hodinách jsme byli nuceni si látku zapisovat do bloku a doma to krasopisně přepisovat tiskacím písmem do sešitů. To mi zabralo všechnen volný čas, a nemohl jsem se tedy vůbec věnovat přípravě. Do školy jsem dojížděl vlakem, ale na nádraží jsem musel chodit víc než hodinu pěšky. Ráno jsem vstával v pět hodin a v půl šesté jsem odcházel na vlak. Domů jsem se vracel až v šest hodin večer. Nedostatek času se projevoval hlavně u jazyků a v prvním čtvrtletí jsem dostal „napasa“ z ruštiny. Poněvadž to byl pro mne vlastně nepovinný předmět, prostě jsem se z něho odhlásil. Odpolední vyučování jsem měl pak už jen dva dny v týdnu a neměl jsem už žádné studijní problémy.

Ve třetím ročníku přišel náš třídní, rozdal nám nějaké papíry a nařídil psát diktát, ve kterém se ve větách stále opakovala slova Velkoněmecká říše, Protektorát Čechy a Morava, Vůdce a říšský kancléř atd. Diktoval strašně rychle a měli jsme problém to stačit psát. Kluci ho žádali, aby diktoval pomaleji, ale on byl hrubý a nepovolil.

Za dva dny přišel třídní a vyzval mě a ještě jednoho žáka, abychom šli s ním do ředitelny. Tam byli dva pánové v kožených kabátech, přidali k nám ještě jednoho žáka z druhého ročníku a odvedli nás do budovy okresního soudu. Tam jsme museli odložit aktovky, kabáty, opasky a všechno z kapes a mě odvedli do nějaké místnosti. Nebyla to vlastně ani žádná místnost. Byl to prostor dvakrát dva metry bez okna a byla tam jen lavice. Tam jsem se posadil, dveře zabouchly a já čekal, co bude dál.

Asi po hodině čekání mě odvedli zase do té kanceláře, dali mi papír a plnicí pero a psal jsem znovu známý diktát. Tentokrát však diktovali velmi pomalu. Pak mě zase odvedli na tu samotku. Jak jsem tam byl dlouho, to nevím, ale byl už večer, když se dveře otevřely a vedli mě zase do té kanceláře. Tam mi řekli, abych se obléknul, všechno si vzal a překontroloval. Když jsem tak učinil, řekli, že jsem volný a mohu jít domů. Nikdo se mne nic neptal, ani jak se jmenuji. Šel jsem rovnou na nádraží, ale spojení jsem už neměl. Jel jsem tedy příbramkou do Rejkovic a odtud pěšky domů. Ostatní dva spolužáky jsem už nikdy neviděl.

S nástupem do čtvrtého ročníku jsem byl ubytován v internátu. Měl jsem to tak naplánováno. Počítal jsem s tím, že se mi čas na školní přípravu ztrojnásobí a že to bude vidět i na prospěchu. Chtěl jsem dosáhnout průměr maturitních předmětů dvě. Bydlel jsem tam jen asi týden. Pak Němci zabrali naši školu a udělali z ní kasárna. Prosoři zařídili přestěhování do měšťanek a pro internátníky zajišťovali

Budova Obchodní akademie v Berouně

ubytování na privátech. To jsem však nechtěl. Když jsem dojížděl tři roky, ten čtvrtý mohu dojíždět také.

Koncem roku 1942 utrpěla německá vojska na Volze zdrcující porážku. Aby nacistické velení nahradilo ztráty a s příchodem jara mohlo zahájit novou ofenzivu, byla po celé Říši vyhlášena totální mobilizace. Mladí hoši i staří tátové byli narychlo oblečeni do uniform a po několikátýdenním výcviku odjeli na frontu. Moderní haly německých továren prořídly a některé stroje se zastavily. Na místa mobilizovaných měli nastoupit noví „ausländři“.

Přišly písemky a krátce po nich nařízení zkrátit ročník a v rámci tzv. totálního nasazení poslat studenty na práci do Říše. Maturitu jsem složil 17. března 1943 a v té době jsem měl už v kapse zařazení do transportu směřujícího do Norimberku. V souvislosti s tím si vzpomínám na jednu příhodu.

Z úřadu práce jsme byli vysláni k posudkovému lékaři. Bylo nás asi padesát. Stáli jsme v zimmících v řadě za sebou z ordinace přes čekárnu až na chodbu. Každý řekl své jméno, sestra vyndala nějaký papír a podala ho lékaři. Ten se obrátil k tomu, kterého měl prohlédnout, s dotazem: „Máte kýlu?“ Po záporné odpovědi vzal ten papír, napsal na něj schopen a orazítkoval. Přede mnou šel Karel. Byl to můj kamarád a tři roky jsme spolu seděli v lavici. Karel měl velmi špatný zrak a při čtení nebo psaní se na papír díval ze vzdálenosti 10 cm. Seděli jsme ve druhé lavici a on vůbec neviděl na tabuli. Profesoři to věděli a měl jsem dovoleno mu to polohlasně číst. Když přišel na řadu a lékař se ho zeptal: „Máš kýlu?“ Karel mu odborně uvedl svou oční chorobu. Doktor napsal schopen, papír orazítkoval a s úšklebkem prohodil: „Maso tam nevidíš a brambory budeš žrát i poslepu!“ Byl jsem tak rozrušen tímto chováním lékaře a Čecha, že vůbec nevím, jak jsem se vlastně dostal ven.

K tomu bych chtěl poznamenat, že v Norimberku ho po určitém čase mistr poslal k továrnímu lékaři a ten zařídil jeho návrat domů.

23. března jsme se hlásili na „pracáku“ v Berouně a odtud byli vezeni do Prahy. Na nádraží se s námi přišla rozloučit všechna děvčata z našeho ročníku a většina spolužáků z nižších tříd. V Praze k nám byly přidány různé skupiny. Z vagonů jsme nesměli vystupovat. Úřady práce z Berouna, Prahy a Sedlčan plnily svůj kontingent.

Maturitní tablo Obchodní akademie v Berouně

Zámečník, truhlář, šofér, číšník, učitel. A početná skupina studentů z Berounska.

Bylo mi tehdy osmnáct let. Seděl jsem na místě u chodbičky a předstíral spánek. Hlavou se mi honily nejrůznější myšlenky. Vzpomínky na domov, dětství a kamarády střídaly obavy z budoucnosti, kterou mi napovídal papír uložený v kapse. Na předtištěném dokumentu bylo doplněno moje jméno, pak další údaje... pomocný dělník... totální nasazení... do konce války... Jaký ten konec asi bude a jak dlouho na něj budeme čekat? Jen místo pro vlastnoruční podpis bylo prázdné. Jeden odmítl tento papír podepsat a ani ostatní nepodepsali. Před několika týdny nám předkládali k podpisu přihlášku do Kuratoria. Nikdo nepodepsal. Tenkrát vyhrožovali Reichem. Nyní už neměli čím vyhrožovat.

5

NORIMBERK

B yli jsme ubytováni v přechodném táboře v Ziegelsteinu, který budil dojem koncentráku (dvojitě oplocení ostnatým drátem a uvnitř snad několik desítek dřevěných baráků). Už se stmívalo, když jsme ještě stáli s Bohoušem před dřevěným táborovým barákem. Za ostnatým drátem byla vidět ulice, kterou vždy v pěti-minutových intervalech procházely skupiny lidí z konečné zastávky tramvaje. Z dálky k nám zaletěl křik. Se zatajeným dechem jsme poslouchali, co se děje. Po ulici procházel transport mužů oblečených v zelených uniformách. Šli pomalu, nachýleni kupředu, těžkým krokem k smrti vyčerpaných lidí. Jejich trojstupy však byly vojensky vyrovnány. Bylo jich okolo stovky, rozdělených do tří skupin. Okolo každé skupiny jako sršni poletovali dozorcí, kteří jeden přes druhého vyráželi nesrozumitelné skřeky. Jeden dokonce držel samopal a mával jím nad hlavami poslední trojice. Přitom řval jako šílený.

Ještě dlouho po příchodu na barák jsem nebyl schopen slova. Tehdy jsem pochopil, že největším nepřítelem lidstva je fanatismus. I v noci jsem měl neklidný spánek. Znovu se mi promítal obraz, který jsem viděl v podvečer. Skočil jsem po tom posledním a oběma rukama ho chytil za krk. Prý jsem ze sna i křičel.

Ráno si pro nás přišli dva vedoucí z továrního lágru. Jeden byl starší, vysoký, hubený, oblečený v civilním obleku s hubertusem. Na hlavě měl klobouk se štětkou. Druhý, asi pětatřicetiletý, měl vysoké boty, černé rajtky a na širokém opasku těžký revolver.

Seřadili nás do trojstupu a s kufříky v rukou jsme vypochoďovali z brány. Starší šel při nás po chodníku, mladší vpředu jako velitel.

Norimberk

Když jsme přišli do živějších ulic, obrátil se k jednomu z první trojice a něco mu řekl. Ten to zřejmě nebral vážně, ale když se to opakovalo, zvolal: „Kluci! Máme zpívat!“

Asi po sto krocích se vedoucí znovu obrátil na první trojici se zlostným výrazem. „Kluci! On chce, abychom zpívali!“ zvolal znovu ten z první trojice a hlas se mu trochu zatřásl. Asi z deváté řady vylétla odpověď, ne zrovna slušná. Ten v rajtkách tomu nerozuměl, ale jistě pochopil, oč jde. Zrudl jako krocan a řval jako lev: „Singen! Singen! Singen!“ a ruka mu při tom sjela na pouzdro revolveru.

Kdosi začal skřehotat „Kolíne...“, ale jeho zoufalý osamocený hlásek brzy zaniknul. Šli jsme pak ještě pěkný kus cesty. Náš velitel se už celý třásl a chraplavým hlasem stále vyrážel: „Singen! Singen! Singen!“

Tuhle trapnou situaci vyřešil Láďa. Silným hlasem spustil: „Nemelem, nemelem“ a nic mu nevadilo, že se nikdo nepřidává. Dál zpíval tuhle píseň, ale ve vlastní úpravě. Rázem zmizelo napětí a Láďou